

31.1.2012

Timo Karjalainen

Viite: Ideoita uudesta demokratiasta Sitran Elinvoima-foorumiin

<http://www.sitra.fi/tapahtumat/2011/etsimme-demokratiaan-ja-yhteiskunnalliseen-osallistumiseen-liittyvia-kiinnostavia>

Demokratiaa ja hyvinvointia kestävän tiedon avulla

Sisältö

Ehdotukset.....	1
Johdanto ehdotusten perusteluille	2
Tavoitteiden ja keinojen suhteista	3
Käsiteanalyseista.....	3
Ongelmista positiivisiin haasteisiin.....	4
Ristiriitaisten ja ristiriidattomien seikkojen suhteista	4
Kaksi mahdollista sovellusta kestävälle tiedolle (KT)	5
Neljä tärkeää edellytystä kestävälle kehitykselle ja kestävälle tiedolle	5
Kestävä tiedon alustavaa määritelmää	6
Kestävän tiedon rakenteesta.....	6

Ehdotukset

1. Ehdotan demokratian, kestävän kehityksen ja hyvinvoinnin lisäämiskeinoksi ja kehittämistyön kohteeksi välinettä, jota olen kehittänyt vuosia. Kyse on universaaliksi malliksi eli U-malliksi kutsumastani välineestä. U-mallin avulla voidaan edesauttaa viisaan sosiaaliturvalainsäädännön ja sen kanssa yhteensopivien tietojärjestelmien kokonaisvaltaista, taloudellista, tehokasta ja riittävän läpinäkyvää avointa kehittämistä. U-mallin keskeisin käsitteellinen kulmakivi on kestävä tieto, jonka selventämisestä kehittämistyö kannattaa aloittaa.
2. Ehdotan myös, että kestävä tietoa selvennetään konkreettisesti ajankohtaisissa hankkeissa, esim. valmisteilla olevan vanhuspalvelulain eli ikälain sovellusalalle kaavailuissa asioissa. (Ks. esim. http://www.stm.fi/vireilla/lainsaadantohankkeet/sosiaali_ ja_terveydenhuolto/ikaantyneet sekä <http://www.stakes.fi/yp/2011/6/karjalainen.pdf>). Kestävä tietoa kannattaa soveltaa myös

laajemmin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä Euroopan pysyvän vakaussmekanismin kehittämisessä, kuten kohdissa 18 ja 19 kuvataan.

3. Yhteistyökumppanit määräytyvät kunkin sovelluksen luonteen mukaisesti. Yhteistä mahdollisille kestävä tiedon sovelluksille on se, että ne koskettavat koko suomalaista yhteiskuntaa, jolloin yhteistyöhön ovat minun puolestani tervetulleita kaikki suomalaiset ja muunkin maalaiset.
4. Kestävä tieto on sekä demokraattisen kestävä kehityksen että U-mallin kulmakivi. U-mallin rakenteen ja mallin monien hyödyllisten sovellusmahdollisuuksien esittely on hyvin laaja asia. Ehdotan, että kestävä tiedon ja U-mallin kehittäminen hyötykäyttöön olisi yksi jatkotyön aihe paitsi Sitran Elinvoima-foorumissa myös mahdollisesti muissa Sitran hankkeissa.
5. Julkaisen tämän asiakirjan, lisätietoa kestävästä tiedosta, U-mallista ja niiden jo julkaistuista aiheista kotisivuillani <http://www.timokarjalainen.fi> Jos sivuni eivät näy siellä, ne näkyvät osoitteessa <http://koekotisivuni.kotisivukone.com> . Tässä paperissa esittelen varsin teoreettisesti niitä seikkoja, joihin ymmärrän kestävä tiedon konkreettisten hyötysovellusten nojautuvan. Uskon, että hyvin toimivaa ja hyödyllistä käytäntöä on mahdollista rakentaa vain vuorovaikutuksessa, jossa teoria ja käytäntö opettavat toisiaan Kantin oppien mukaisesti.

Johdanto ehdotusten perusteluille

6. Suomen ja muiden demokratioiden suurimpia haasteita on kestävä kehitykseen perustuvan yhteiskuntapolitiikan edellytysten parantaminen. Tämä ilmenee mm. presidentti Tarja Halosen ja Etelä-Afrikan presidentti Jacob Zuman - YK:n pääsihteerin asettaman kestävä kehityksen paneelin puheenjohtajien - Helsingin Sanomien vieraskynässä 30.1.2012 julkaisemasta artikkelista ”Kestävä kehitys on vielä mahdollista” (<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/Kest%C3%A4v%C3%A4+kehitys+on+viel%C3%A4+mahdollista/a1305554479483>). Artikkelissa esitellään tuoreessa raportissa ”Resilient People, Resilient Planet” ehdotettuja keinoja. (http://www.un.org/gsp/sites/default/files/attachments/GSPReportOverview_A4%20size.pdf)
7. Julkisen sektorin tieto- ja normijärjestelmien kehittämisessä on vaikeuksia. Erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa verovarojen käyttöä voidaan monin tavoin parantaa. Esimerkiksi tietoyhteiskunnassa ei kannata kehittää sosiaaliturvalainsäädäntöä kovin irrallaan tietojärjestelmien kehittämisestä. Ongelma ilmenee nyt esim. vanhuspalvelulain eli ikälain valmistelussa. Minusta lakiluonnos ei ole vielä kestävällä perustalla eikä riittävän oikeudenmukainen. (<http://yp.stakes.fi/FI/avaus/index.htm>). Myös Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittaja Marjut Lindberg mielestä vanhuspalveluille tarvitaan oikeudenmukainen laki (<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/Vanhuspalveluille+oikeudenmukainen+laki/a1305553597181>). Peruspalveluministeri Maria Guzenina-Richardson ennakoii, että valmisteilla oleva ikälaki tuo sekä parannuksia että säästöjä. (<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/lk%C3%A4laki+tuo+sek%C3%A4+parannuksia+ett%C3%A4+s%C3%A4st%C3%A4st%C3%B6j%C3%A4/a1305553871588>). Epäilen.

8. Tarvitsemme uusia välineitä, joilla demokraattisesti turvataan suomalaisen, pohjoismaisen ja eurooppalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuutta sekä edistetään muuta positiivista kehitystä maailmalla. U-mallin tärkein ominaisuus on se, että se nojautuu kestävään tietoon. Kestävän tieteellisen tiedon selventäminen on myös kestävään kehitykseen nojautuvan demokratian välttämätön edellytys.
9. Tässä paperissa esittelen kestävän tiedon tavoitteita ja keinoja; eräitä avain käsitteitä; haasteita, joihin kestävällä tiedolla voidaan vastata ristiriitaisten ja ristiriidattomien asioiden maailmassa; kaksi mahdollista sovellusta, joita kestävän tiedon konkreettinen rakentaminen voidaan aloittaa sekä maalailen muutamia tärkeitä edellytyksiä kestävälle tiedolle. Lopuksi luonnehdin kestävän tiedon määritelmää ja sen rakenteen perusosia. Kaikki em. asiat vaativat luonnollisesti vielä paljon selvennystä ennen kuin kestävä tieto ja U-malli ovat valjastettavissa esim. kohdissa 18 ja 19 mainittuihin hyötysovelluksiin suomalaisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa ja Euroopan vakausmekanismeissa.

Tavoitteiden ja keinojen suhteista

10. Ihmisten, yritysten ja muiden yhteisöjen taloudelliset ja muut suhteet toisiinsa ja luontoon kannattaa rakentaa kestävän kehityksen mukaisiksi. Tavoitteena on *rationaalinen dynaaminen tasapaino (RDT)*. RDT-tilanteessa yksilöt ja yhteisöt voimaannuttavat toisiaan win-win-vuorovaikutuksessa, jossa toimijoilla on enemmän samansuuntaisia kuin ristiriitaisia tavoitteita. RDT kannustaa ihmisiä ja yhteisöjä yritteliäisyyteen ja luovuuteen, joka perustuu *riittävän* totuudenmukaiseen, avoimeen ja eettisesti hyväksytyyn tietotaitoon sekä avoimeen demokratiaan. RDT:ssa ihmisten ja yhteisöjen kannattaa käyttää tietotaitoaan, tulojaan ja muita aineellisia ja aineettomia voimavarojaan paitsi omaksi hyväkseen myös muiden ihmisten, yhteisöjen sekä luonnon ympäristön hyväksi kestävän kehityksen periaatteiden mukaisissa vuorovaikutussuhteissa. Syy on selvä. Kaikki rationaalisesti ajattelevat ja toimivat hyväntahtoiset ihmiset hyötyvät RDT:sta.

Käsitteanalyyseista

11. Kestävän kehityksen tavoitteet ja keinot edellyttävät avainkäsitteiden *analyttista selventämistä*, kuten käsitteen RDT erittelyä osiin R (rationaalinen), D (dynaaminen) ja T (tasapaino) sekä kunkin osan selventämistä erikseen ja erityisesti suhteessa toisiinsa ja ympäristöön. Esim. kaikki todellinen ei ole rationaalista eikä ihmisten hyvinvoinnin kehitykselle suotuisaa dynamiikkaa. Kansantaloudelliset asiat eivät hakeudu luonnostaan hyvään ja eloisaan tasapainoon, mikä on viime vuosina tullut hyvin selväksi.

12. Käsite *dynaaminen tasapaino* (DT) on sukua Darwinin evoluutioteorian mukaiselle kamppailun tai kilpailun tuloksena syntyvälle tasapainolle. Tulos ei välttämättä ole ihmisten yleisten elinolosuhteiden paraneminen tai edistys, mitä Darwinin teoria ei ennusta. Kyse on vain ihmisten ja yhteisöjen sopeutumisesta tai sopeuttamisesta muuttuviin olosuhteisiin. Epärationaalinen DT voi johtaa taloudessa taantumaan, lamaan sekä laajojen väestöryhmien syrjäytymiseen ja sotiin; tai se voi muilla tavoin heikentää ihmisten elinolosuhteita niin paljon, että voittajatkin kärsivät. Näin on valitettavan usein tapahtunut.
13. Käsite *kestävä tieto* (KT) on osa keinovalikoimaa, jolla valjastetaan tieto, tiede ja teknologia palvelemaan ihmisten yleistä hyvinvointia RDT:n, Francis Baconin näkemyksen ”tieto on valtaa”, kestävän kehityksen sekä demokratian periaatteiden mukaisesti. KT:n tavoite kiteytyy kaksoisvirkkeeseen ”rationaalinen demokratia perustuu kestävään tietoon” ja ”kestävä tieto perustuu rationaaliseen demokratiaan”. Rationaalinen demokratia ja kestävä tieto vahvistavat toisiaan.

Ongelmista positiivisiin haasteisiin

14. Käsitteitä RDT, kestävä tieto ja muita avainkäsitteitä selventämällä on mahdollista hallita viisaasti, joitakin *länsimaiden nykyongelmia*, esim. julkisen talouden epärationaalista - eli taloutta ja muuta toimeliaisuutta halvaannuttavaa - velkaantumista, finanssikriisejä, ilmaston lämpenemistä ja muita luonnonympäristön ongelmia, väestön ikääntymistä sekä taloudellisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden kasvua. Ilmaisulla ”hallita viisaasti” tarkoitan, että ongelmia ei voida kokonaan poistaa, mutta ongelmia ei saa myöskään päästää isännöimään yhteiskuntaa. Koiran hännän ei pidä heiluttaa koira ja sen isäntää.

Ristiriitaisten ja ristiriidattomien seikkojen suhteista

15. Länsimaiden nykyongelmia ei voi viisaasti hallita vain ”TEP-kolmiossa”, jossa *talous, etiikka ja politiikka* kilpailevat rahasta ja vallasta. TEP-kolmikkoa täydentää objektiivinen ”TTT-kolmikko”, jossa riittävän totuudenmukainen *tieto eli tietämys* (data, information and knowledge), tiede (science) sekä edellisten varaan rakennettu *teknologia* (erityisesti ICT) luovat lisää edellytyksiä ihmisten yleisen hyvinvoinnin kasvulle. Näin on tietenkin vain, jos TTT:tä kehitetään sekä kestävän tiedon että kelvollisen etiikan avulla.
16. Perimmältään TTT leipoo sen hyvinvoinnin kakun, jonka TEP:n tulisi osata jakaa viisaasti yksilöiden ja yhteisöjen kesken niin, että *kaikki hyötyvät*. Kestävässä kehityksessä kakku kasvaa sitä syödessä, kuitenkin vaarantamatta luontoa.

17. Kakun viisaasta jaosta kilpaileva TEP-kolmikko on subjektiivinen, ristiriitainen, puolueellinen, tunteellinen ja ailahtelevakin, kuten pörssikurssit. TTT-kolmikko on vakaampi, objektiivisempi ja kykenevämpi kerrostamaan käytännön tarpeisiin riittävän varmaa ja tarkkaa kestävä tietoa (KT) jaossa olevan kakun päälle. Näiden hyvien ”leipurin” ominaisuuksiensa takia TTT tarjoa välineitä, joilla voidaan edistää ihmisten yleistä hyvinvointia, esim. kehittää normi- ja tietojärjestelmiä tukemaan verojen rationaalista, dynaamista ja tasapainoista RDT-käyttöä.

Kaksi mahdollista sovellusta kestäväälle tiedolle (KT)

18. Valtion talouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 1/2012 mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologiahankkeiden tulokset ovat jääneet alueellisiksi. (http://www.vtv.fi/ajankohtaista?436_m=3519). KT:n avulla sovellukset voidaan laventaa valtakunnallisiksi. KT on tärkeä ottaa huomioon erityisesti uutta sosiaaliturva- ja verolainsäädäntöä valmisteltaessa. Esimerkiksi vanhuspalvelulaki (ikälaki) voidaan ja kannattaa perustaa kestävä tiedon varaan. Uusia normeja ja tietojärjestelmiä on mahdollista rakentaa tietyn polkuriippuvuuden sekä siirtymäajan säännösten puitteissa ikään kuin ”uudelta pöydältä”, jotta välttämättömiin uudistuksiin ei ajauduta suuren kriisin, ”luovan tuhon” tai järjestelmän täydellisen romahduksen kautta.
19. Euroopan demokratiaa voidaan edistää KT:n avulla. KT:oon nojautuvilla normeilla voidaan säädellä ja faktoilla kuvata riittävän tarkasti ja varmasti eli objektiivisesti Euroopan pysyvän vakausmekanismin (EVM) ja sitä täydentävien, vakautta edistävien instituutioiden (EVVR, EKP jne.) kautta kuljetettavien verorahojen ja muiden rahavirtojen lähteet ja käyttökohteet. Suomalaisten etu on kehittää tällaista standardoitua normi- ja tietojärjestelmää sekä tarjota sitä myös muille EU-maille käytettäväksi. Suomen ehkä kannattaa asettaa KT:oon nojautuvan normi- ja tietojärjestelmän käyttöönotto ehdoksi sille, että suomalaisten verovaroja käytetään EVM:ssä ja muissa Euroopan talouden vakausmekanismeissa tulevaisuudessa.

Neljä tärkeää edellytystä kestäväälle kehitykselle ja kestäväälle tiedolle

20. Yksilöt ja yhteisöt hyötyvät seuraavista periaatteista: 1) Yhteiskunnallinen vuorovaikutus perustetaan avoimeen, riittävän selkeään ja oikeudenmukaiseen lainsäädäntöön, *johdonmukaiseen* lainsäädännön tulkintaan, esim. tuomioistuinkäytäntöihin, sekä muuhun avoimeen yhteiskunnalliseen pelisäännöstyöhön. 2) KT:oon nojautuvilla objektiivisilla faktoilla valvotaan pelisäännöstyön noudattamista sekä kehitetään pelisäännöstöä. 3) KT:oon nojautuvat pelisäännöt ja niiden noudattamisen valvonnassa käytettävät faktat ovat

vapaasti ja pääsääntöisesti *maksutta kaikkien saatavilla esim. Internetissä* ja kaikkien kritisoitavissa. 4) Yhteiskunta tukee testatun KT:n tuotantoa ja jakelua.

Kestävä tiedon alustavaa määritelmää

21. Kestävällä tiedolla (KT) on oltava *riittävästi* seuraavia ominaisuuksia ollakseen kestävä: KT on yhteiskunnallisesti merkityksellistä, tärkeimmiltä osiltaan muuttumatonta, objektiivista eli puolueetonta. KT on kohtuulliselle vaivalla kansalaisen ymmärrettävissä ja tämän saatavilla. KT on riittävän totuudenmukaista. Totuus on yhtäältä yksi, kaikille sama ja ristiriidaton. Tämän totuuden selville saamiseen pyritään mm. rehellisissä oikeudenkäynneissä oikeusvaltioissa ja luonnontieteissä. Toinen osa totuudesta ja tiedosta on paitsi tuntematonta myös kilpailun- ja kiistanalaista. Se riippuu inhimillisen toimijan eli totuuden tarkastelijan mieltymyksistä havaita, ymmärtää, tunnustaa, omistaa sekä luoda todellisuutta ja sitä ilmentäviä tosiasioita. Tämä osa totuudesta riippuu myös tarkastelijan valitsemista näkökulmista, arvoista sekä voimasta ja vaikutusvallasta. Tällä ”pelikentällä” on myös ristiriitoja. Yhdet ihmiset haluavat aikaansaada eli luoda todeksi objektin A, esim. vanhuspalvelulain, toiset ihmiset haluavat aikaansaada objektin B:n, esim. Euroopan pysyvän vakausmekanismin. Objektit A ja B sekä niiden ominaisuudet ikään kuin kilpaileva mahdollisuudesta toteutua ja luultavasti lähes samassa sarjassa. Sen jälkeen, kun A ja B ovat tosia, niitä on mahdollista tarkastella erillisinä objekteina, joihin pätee sääntö: Totuus on yksi, kaikille sama ja ristiriidaton.

Kestävän tiedon rakenteesta

22. Kestävä tieto muodostuu kahdesta pääosasta eli täysin muuttumatonta todellisuutta ilmentävistä tietoelementeistä A sekä luonnon ja ihmisten luomista muuttuvaa todellisuutta kuvaavista tietoelementeistä B. Elementit A ikään kuin kehystävät muutoksia eli kehystävät sitä näyttämöä, jossa asiat tapahtuvat tai näytelmä tapahtuu.
23. Sosiaalisessa maailmassa merkityksellinen kestävä tieto ei ilmene koskaan ”puhtaana” eli täysin kestäväenä ja muuttumattomana. *Kestävä tieto on sekoite muuttumattomia ja muuttumattomia tiedon elementtejä* samalla tavalla kuin luonnossa esiintyvät kemialliset yhdisteet eli molekyylit (muuttuvia asioita) muodostuvat alkuaineista (muuttumattomista asioista); ja samalla tavalla kuin fysiikan luonnon lait (invarianssit) muodostuvat muuttumattomista säännöistä, jotka ohjaavat biologisesta katsannosta elottomien muuttuvien asioiden kulkua ja luovat edellytyksiä ennustamiselle. Sosiaalisessa maailmassa, kuten muussakin elollisessa luonnossa toimijoiden vaihtelevat vapaudet, järjen ja tunteiden käyttö ja monet muut seikat aiheuttavat tilanteita, joita on vaikeampi ennustaa, mutta ei mahdotonta. Jotta jatkossa kykenisimme nykyistä paremmin

ennustamaan ja hallitsemaan kohtaloitamme kestävän kehityksen vaatimalla tavalla, on syytä kiinnittää paljon huomiota kestävän tiedon tietoteoreettisen perusasian selventämiseen. Muuttumattomat vakaat seikat ja muuttuvat seikat täydentävät toinen toisiaan dualistisesti niin kuin monet tärkeät asiat elämässä. Tämän täydentävän suhteen ymmärtäminen on kestäväälle tiedolle rakennettavan demokratian ja kestävän kehityksen tietoteoreettisesti ja loogisesti suurin haaste. Ihmiset ovat liiaksi sitoutuneet kaksiarvoiseen logiikkaan, jossa asiantilat nähdään toisensa poissulkevinä, vaikka usein asiantilat täydentävät toisiaan. Käsittelen tätä tärkeää asiaa myöhemmin yksityiskohtaisemmin.